

Hrvatski govori u Vojvodini¹

dr. sc. Josip Lisac*

Sažetak

U radu se sažeto opisuju svi hrvatski dijalekatni tipovi u Vojvodini: govori Bunjevaca što pripadaju novoštokavskom ikavskom dijalektu, govori Šokaca u Bačkoj što pripadaju slavonskom dijalektu, govori Hrvata u Srijemu i drugdje što pripadaju ekavskom novoštokavskom dijalektu te govori kajkavaca u Banatu što pripadaju turpoljsko-posavskom dijalektu. Opisuje se i geneza tih dijalekatnih tipova.

Ključne riječi: Bunjevci, dijalekt, kajkavština, Šokci, štokavština

Uvodne napomene

Hrvati govore idiomima materinskoga jezika, osim u Hrvatskoj, još u mnogim mjestima u Bosni i Hercegovini, u manjem broju mjesta u Crnoj Gori, u znatnom broju punktova u Srbiji (prvenstveno u Vojvodini), u znatnom broju naselja u Mađarskoj, u mnogim mjestima u Sloveniji i u Austriji, u manjem broju mjesta u Slovačkoj, Rumunjskoj, Italiji, a i u mnogim drugim državama diljem svijeta, uključujući Sjevernu i Južnu Ameriku te Australiju. Idiomi Hrvata pripadaju čakavskom, kajkavskom i štokavskom narječju; riječ je, dakle, o tronarječnom narodu. Tek neznatni dio Hrvata govori mjesnim sustavima torlačkoga narječja, i to na Kosovu i u Rumunjskoj, a u (naj)novije doba i u Hrvatskoj, prvenstveno u Zagrebu (Dubrava) i u Kistanjama kod Knina i Drniša. Dijalekt tih Torlaka, upravo Karaševaca iz sedam sela u Rumunjskoj (Karaševo, Ravnik, Lupak, Klokotič, Vodnik, Nermić, Jabalče), stigao je u XIX. stoljeću u Vojvodinu, u Banat, gdje nacionalnost i govor nisu sačuvali u znatnijoj mjeri. U seobama sredinom XX. stoljeća sigurno je u Vojvodinu stiglo i nešto čakavaca, ali je taj broj bio malen, uz to se u novom kraju uglavnom nisu dulje zadržali, pa se može reći da danas u Vojvodini čakavaca nema. Postoje,

¹ Ova radnja predstavlja proširenje izlaganja održanoga 8. studenoga 2012. na Znanstvenom kolokviju ZKVH-a.

* redoviti profesor u trajnom zvanju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zadru

međutim, ikavci novoštokavci bunjevačkoga roda, arhaični štokavci šokačkoga roda, ekavci novoštokavci vojvođanskoga tipa te kajkavci turopoljsko-posavskoga tipa.

Opisat ćemo kratko sve te govorne tipove u Vojvodini. Proučavali su ih mnogi jezikoslovci, bunjevačke govore Svetozar Georgijević, Pavle Ivić, Ivan Popović, Ante Sekulić, Nevenka Sekulić i drugi, šokačke Stjepan Sekereš, Jasna Melvinger, Marina Balažev i drugi, novoštokavske ekavce Berislav M. Nikolić, Ivan Brabec, Stjepan Sekereš i mnogi drugi, kajkavske govore Ivan Brabec, Mijo Lončarić, Marija Vučković i drugi. Leksikografskim poslom bavili su se Grgo Bačlija, Marko Peić i Ante Sekulić među Bunjercima, Stjepan Sekereš i Ilija Žarković među Šokcima. Vrlo su leksikografski vrijedno obrađivani srpski govori Vojvodine (više svezaka *Rečnika srpskih govora Vojvodine*). Književne tekstove Bunjevaca i Šokaca dobro je jezikoslovno raščlanjivala Sanja Vulić (npr. 2009), sociolingvističke tekstove na bunjevačke teme ozbiljne općelingvističke vrijednosti pisao je i još piše Petar Vuković (npr. 2010). Objavljivani su dijalektalni bunjevački književni tekstovi izrazite literarne vrijednosti autora Vojislava Sekelja (osobito *Rič fali*, Subotica, 2003), Milovana Mikovića (poglavito *Avaške godine*, Zagreb, 2005), Tomislava Žigmanova (naročito *Bunjevački blues*, Subotica, 2003) i drugih, a i među Šokcima bilo je dijalektalnih vrijednih književnih pokušaja (Ruža Silađev, Ivan Andrašić). Među Bunjercima književnosti je bilo i u ranijim stoljećima (Lovro Bračuljević, Emerik Pavić, Ivan Antunović itd.), kako je općenito poznato, a zasluge su stekli i mnogi Šokci, npr. Ilija Okrugić, Iso Velikanović i drugi.

Novoštokavski ikavski dijalekt

Novoštokavskim ikavskim dijalektom govori se u zapadnoj Hercegovini i u mnogim predjelima drugdje u Bosni i Hercegovini (južna i srednja Bosna, područje Livna, Tomislavgrada, Bihaća i niza manjih oaza). Na jugu novoštokavskim ikavskim dijalektom govori se od Opuzena i Metkovića prema sjeverozapadu do Omiša. Dalje je obala uglavnom čakavska, no na mnogim područjima (npr. u Šibeniku i oko njega) štokavci doprli do obale ili su jako izmijenili postojeću čakavštinu. Sva je Dalmatinska zagora ikavska novoštokavska. Danas i u Splitu, nekad čakavskom gradu, izrazito dominiraju štokavci ikavci. Podvelebitsko i njemu blisko područje u cjelini je ikavsko novoštokavsko, a na otocima tom dijalektu pripada po jedno mjesto na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), Braču (Sumartin) i Šolti (Maslinica). Znatan dio Like i senjskoga zaleđa nastavaju ikavci novoštokavci, u Gorskom kotaru (Lič i okolica, Mrkopalj i okolica) i u Slavoniji (Vuka, Široko Polje, Punitovci, Dragotin) po nekoliko sela. U Italiji (Molise) ikavski su novoštokavski govori u Kruču, Stifiliću i u Mundimitru. Na području Perthu u Zapadnoj Australiji nalazimo dijasporu moliškohrvatske dijaspore koja je u Australiji naseljena u XX. stoljeću.

U Bačkoj oko Subotice, Sombora i Baje, u Srbiji i u Mađarskoj, živi značajan broj ikavaca novoštokavaca, a ima ih još ponegdje. Uglavnom ikavskim novoštokavskim dijalektom govore Hrvati, u Bosni i Hercegovini i znatan broj Bošnjaka,

dok tim dijalektom u sasvim neznatnu broju govore Srbi, koji su taj idiom primili od susjeda. Ikavica Bošnjaka jasno govori o njihovu podrijetlu tamo gdje su ikavci, da sad o ostalim primjerima ne govorimo, iako to ne bi bilo teško. Zanimljivo je da je i istočnobosanski (ijekavsko-šćakavski) dijalekt također zapadnoštokavske fizionomije. Drugim riječima, većina Bošnjaka je hrvatskoga podrijetla. Mnogi među ikavcima novoštokavcima zovu se Bunjevcima, ne samo u Bačkoj ili u senjskom zaleđu nego i drugdje. Općenito, ikavski novoštokavski dijalekt onaj je organski idiom kojim Hrvati govore u najvećem broju. Većina Hrvata govori štokavski, u znatnom broju ikavskim novoštokavskim (zapadnim), ijekavskim novoštokavskim (istočnohercegovačko-krajiškim), nenovoštokavskim ijekavskim šćakavskim (istočnobosanskim) i nenovoštokavskim arhaičnim šćakavskim (slavonskim) dijalektom. U neveliku broju Hrvati govore idiomima vlahijske oaze u Austriji, govorima nenovoštokavskoga ijekavskoga (zetsko-južnosandžačkoga), novoštokavsko-ekavskoga (šumadijsko-vojvođanskoga) i nenovoštokavskoga ekavskoga (kosovsko-resavskoga) dijalekta.

Glavno vokalno obilježje novoštokavskog ikavskog dijalekta njegov je ikavski refleksi jata. Tako Bunjevci u Bačkoj kažu *bižat, cina, ljp, litōs, mēdvid, vrime, zālinit se*. U Lici je *mliko* kao u Bačkoj, u okolici Imotskoga *srića* kao u Bačkoj, u Krasnom Polju (senjsko zaleđe) *umišat, nēdilja*, također kao u Bačkoj. I odstupanja od ikavizma često su podudarna, *zanovētat* kod Subotice kao i kod Imotskoga.

Šva je u Bačkih Bunjevaca davalo *a (dân, dânas)*, stražnji nazal *u (pût)*, samoglasno *l* također (*sûnce*), sve uglavnom kao kod svih drugih štokavaca. Za prednji nazal nema primjera s refleksom *a* (kao što ih ima u mnogih čakavaca i u nekih štokavaca), ali je u Ambrozija Šarčevića (*Tolmač izvornih, književnih i zemljopisnih jugoslavenskih riči*, Subotica) 1870. zabilježeno *jačmen* u značenju oboljenja na oku, pa je moguće da se je tako govorilo; danas je *jěčmēn*. Dakako, bački Bunjevci govore *žalac* kao i drugi štokavci.

U primjerima *krasti, rasti, vrabac* samo u *vrēbac* dolazi vokal *e*, kao i inače u sjevernijih štokavaca; Bunjevci senjskoga zaleđa i u Lici imaju i *rēste* npr. Moližani i Bošnjaci u Donjoj Rami imaju *re* u sva tri primjera, kao i govornici u vlahijskoj oazi te neki čakavci.

Vokalne redukcije su česte, osobito otpadanje nenaglašenog *i*, npr. *đitelna*, uz *đitelina*, kao i drugdje u zapadnih štokavaca. Ikavci novoštokavci obično imaju npr. *čētri* „četiri“, pa je tako i u Bunjevaca.

U glagola II. vrste dolaze primjeri tipa *pūknit, cřknit* kako je većinom i drugdje u zapadnom (novoštokavskom ikavskom) dijalektu, a i ponegdje drugdje među štokavcima.

Bački Bunjevci su štakavci, kao zapadna Hercegovina, Dalmacija zapadno od Cetine, Lika i Molise, dakle, dolaze primjeri tipa *gūštēr, klište*, dok je Dalmacija između Cetine i Neretve i Bosna šćakavska, dakle imamo primjere tipa *šćeta, klišća*. Ipak i u bačkih Bunjevaca ima šćakavizama, npr. *mīlošća, namišćavat*. No premoćna glavnina je štakavska, pa bački (i ostali) Bunjevci ulaze u štakavski poddijalekt zapadnoga dijalekta.

Redovito je u bačkih Bunjevaca *đ* (npr. *mèda*) refleks prsl. *d'*, dakle ne dolaze primjeri tipa *meja* kao što je često u čakavštini i kajkavštini te kao što se javlja ponegdje u štokavštini, pa i u zapadnom dijalektu. Razlikuje se *dž* i *đ* (*džèp*, *đuvègija*), kao i *č* i *ć* (*ćurčija* „krznar“).

Bački Bunjevci relativno često izgovaraju fonem *f*, npr. *fràtar*, donekle također fonem *h*, npr. *hìtro*. Često je ispadanje *h* (*naránit*) i njegova zamjena drugim glasovima: *snàja*, *kùvat*, *pròktit*. Inače je u zapadnom dijalektu među Hrvatima *f* relativno vrlo rijetko, isto tako i *h*, a oba su fonema u Bošnjaka česta.

Inicijalna skupina *čr-* gubi se, pa dolazi *crnina*, *crivo*, *crvotòcina* i slično. U novoštokavskom ikavskom dijalektu se izdvajaju Moližani s primjerima kao *črivo*, a u ostaloj hrvatskoj štokavštini ta inicijalna skupina česta je u vlahijskoj oazi i iznimna u slavonskom dijalektu.

Ošjetno se u cjelini dijalekta bački Bunjevci izdvajaju svojim *mòžèm* „mogu“; drugdje je *ž* uglavnom prešlo u *r*; pa dolazi *mòre* i slično.

Dočetno *l* u participima dalo je *o* (*dào*), ali primjer *dužijànca* i još neki pokazuju da je tu *-l* dalo *-a* a ne *-o*. Polazi se od lika *doželnica* koji nije dao *dožeonica* nego je dao *dože(j)anica*. Naknadno je ispalo *i* u nenaglašenu slogu, uz druge manje promjene. Bit će da se među Bunjevcima ili u njihovoj blizini nalazilo i onih koji su govorili *bija* ili su možda još u Dalmaciji ili u Lici primili leksem *dužijànca* od onih od kojih se takva riječ i očekuje. Sve to (kao i primjeri tipa *milošća*) govori da je tvorba bunjevačkoga bačkoga kolektiva bila donekle komplicirana.

Bunjevačka akcentuacija uglavnom je dosljedno novoštokavska i uglavnom zapadnoga tipa. U bačkih Bunjevaca dolaze sekundarne duljine u enklitičkim pozicijama tipa *bàcilā sam*.

U deklinaciji ima odstupanja od dosljedno novoštokavskoga stanja. Zanimljivi su primjeri tipa *fratrovi*. Infinitivi su krnji (*kòsit*), aoristi rijetki, imperfekti izgubljeni. U bačkih Bunjevaca znatne su frekvencije genitivne sintagme kao *národa pítaju*. Dosljedna je uporaba dativa u primjerima kao *slàgāli ste mi*. U dativu često izostaje prijedlog: *išo Bògu na tùžbu*. I uz pravo instrumentalno značenje upotrebljava se prijedlog: *Višè se bàvili ònda sa živìnom*.

Bački Bunjevci u svojim govorima imaju mnogo turcizama (*kòmšija*, *bèkrija*, *pirinč*), hungarizama (kao *kècelja*, *inoš* „šegrt“, *pàor* „seljak“) i germanizama (*flèka*, *sòldat*, *birtāš*), pa i dosta romanizama (npr. *kāštiga*), ali i riječi što panonske Bunjevce povezuju s mnogim drugim štokavcima, čakavcima i kajkavcima: *ùfat* (*se*), *iskat*, *dāžd*, *dāždit*, *vlās*. Npr. u kajkavskom Varaždinu se govori *ùfati se*, *iskati*, *dèšč*, *deždžiti*, (*v*)*lās*, na čakavskom Braču *ùfat se*, *iskāt*, *dòž*, *dažjīt*, *vlòs*. Primjer *mācuva / mācva* „mačeha“ povezuje bačke Bunjevce s govorima istoga dijalekta u Slavoniji, a i drugdje među novoštokavcima ikavcima često je tako ili slično. Bački Bunjevci kažu *ùštāp*, u nizu mjesta u istom dijalektu je *užba*, pa je tako npr. i u Čitluku u zapadnoj Hercegovini, ali je u Grudama u zapadnoj Hercegovini *ùštāp* kao u Bačkoj. Izdvajam i bački primjer *glīta* nasuprot primjeru *glīto* u senjskom zaleđu. Nije uvijek sasvim jasno kako je došlo do pojedinih osobina u bačkih Bunjevaca, ali se čini očitim da je izgovor nekih glasova (*o*, *e* i još nekih) preuzet od susjednih Srba.

Drugi hrvatski govori u Vojvodini

Šokački govori u zapadnoj Bačkoj pripadaju arhaičnom slavonskom dijalektu, a svrstavamo ih u baranjsko-bački poddijalekt slavonskoga dijalekta. Riječ je o govorima Šokaca od Berega na sjeveru do Plavne istočno od Vukovara. Tu je arhaična akcentuacija na sjeveru, od Santova u Mađarskoj do Monoštoru, novija oko Vajske, Bača itd. na jugu. Čuva se akut u nizu mjesta, kao i inače u slavonskom dijalektu i u nizu drugih hrvatskih dijalekata, čakavskih, kajkavskih i štokavskih.

U hrvatskih štokavaca akut u većem broju govora dolazi i u istočnobosanskom dijalektu. U zamjeničkim riječima *měne, měni, těbe, těbi* itd. imamo kratkosilazni akcent, kao u Baranji i drugdje na zapadu, pa i u hrvatskom standardnom jeziku, ne kratkouzlazni kao na istoku dijasistema, a i u nekim standardnim novoštokavštinama. U praslavenskom bio je u genitivu naglašen prvi slog, u dativu drugi, pa je ponegdje prevladao genitivni akcent (otud stanje u hrvatskom standardnom jeziku), ponegdje dativni, pa otud npr. stanje u srpskom standardnom jeziku. Ipak još postoje govori, čakavski i štokavski šćakavski, u kojima se čuva praslavensko mjesto akcenta.

Hrvati Šokci u zapadnoj Bačkoj govore ikavski (*sníg* u Beregu, *bísan* u Monoštoru, *glíto* u mjestu Vajska, *gnjízdo* u mjestu Plavna, *díca* u Bođanima), kao bački Bunjevci i kao mnogi govornici slavonskoga dijalekta u Slavoniji, kao i južni čakavci (od Pašmana do Korčule i Pelješca i još ponegdje) te čakavski jugozapadni istarski dijalekt i neki kajkavci (donjosutlanski dijalekt). Dolaze u šokačkim govorima u Bačkoj i šćakavizmi i šćakavizmi, ali prevladavaju šćakavizmi, međutim, ne u svim mjestima. Bereški je govor pretežno šćakavski. Sâm je slavonski dijalekt šćakavski, ali je on na jugu i istoku zahvaćen šćakavizmima, disimilacijom grupa *šč* i *žđ* u *št*, *žd*, a to je *št*, *žd* dolazilo s istoka, s makedonsko-bugarsko-torlačko-istočnoštokavskoga područja. *H* se donekle čuje (*hiljāda* – Monoštor), ali dolazi i *ladovīna* (Bereg), *māčuva* u Vajskoj, *mijur* u Sonti, *zaktívaju* u Monoštoru. Čuva se *-l* tipa *věsěl* (Sonta), *pěpel* (Monoštor), ali u participima dolazi *izāšo* (Bereg), *vidíjo* (Sonta).

Kao u Slavoniji, srećemo i primjere tipa *željīm* (Bođani), *promīnjit* (Sonta), s promjenama u konsonantizmu ispred *i*. Govori se *čětervo*, *pětervo* kao u Slavoniji i drugdje na zapadu. Infinitiv je tipa *krěnit* (Monoštor). Na sjeveru se govori *njěv* „njihov“ (kao na sjeverozapadu Srijema), u Bođanima i Vajskoj *njív*, na krajnjem jugu (Plavna) *njiov*, kao u zapadnom Srijemu. Govori se *otārak* (Bereg i Monoštor) „ručnik“ kao u Slavoniji, *prěgršća* „pregršt“ (Bereg), također kao u Slavoniji. Isto je i u bačkih Bunjevaca, samo s drugačijom akcentuacijom, djelomice i drugačijim konsonantizmom: *otarak*, *prěgršta* / *prěgršt*.

U Vojvodini postoje mnogobrojni ekavski govori, i novoštokavski (šumadijsko-vojevođanski dijalekt) i nenovoštokavski (kosovsko-resavski dijalekt), a među govornicima tih idioma ima i Hrvata. Srijemski su govori novoštokavski ekavski, razumije se, različiti, ali i dosta ujednačeni. U srijemskim govorima ima i primjera zapadne boje, tip *šijati* i tip *brīniti se*, a ne *sejati* i *brinuti*. Nerijetko, dakle, dolaze tzv. zakoniti ikavizmi kao *sijati* (tako je i u Golubincima), a primjeri tipa *skīniti* dolaze i u Slavoniji. Prema *īskati* u zapadnom Srijemu nerijetko dolazi *īšćem*, također kao u

slavonskoj Posavini. Inače u zapadnijim srijemskim stranama bilježimo u izgovoru pojedinih glasova gubljenje posebnosti vojvođanske fonetike (npr. u izgovoru fonema *o* i *e* te još nekih). Tako Srijem pokazuje stanovitu prijelaznost prema govorima u Slavoniji u odnosu na tipičnije vojvođanske idiome u Banatu i Bačkoj.

U zapadnom Srijemu također srećemo i akcente kao *měne*. U 3. l. množine prezenta dolaze primjeri kao *kòljědu*, također primjeri s gubljenjem *j* kao npr. *spávau*, a primjeri kao *spavau* dolaze i u raznim slavonskim selima, u Štitaru, Otoku itd. U prezentu govori se u Srijemu *mòžem* i *mògu*. U zapadnom Srijemu pridjevi trpni glase npr. *nàpravita*, s nastavkom *-t*, također kao u Slavoniji. U zapadnom Srijemu dolaze i trpni pridjevi kao *pòkršćen*, sa skupinom *šč*. Kao u Slavoniji i u bačkih Bunjevaca, i u Srijemu čuju se neprelazni glagoli sa *se*: *mî se nîsmo věrovali nĵima*. Često je u Srijemu i *za* + infinitiv: *nĵe za upotrěbiti*. Cijeli Srijem ima i primjere kao *młogo*, s provedenom disimilacijom. Svakako je Srijem imao tijekom povijesti znatnih veza i sa slavonskim i s istočnobosanskim terenom, a i s drugim područjima, naravno.

Zanimljiva je usporedba akcentuacije srijemske (*izáci – izāci*) s Daničićevom (*izíci*) i s akcentuacijom u bunjevačkim govorima u Bačkoj (*izāć*). U morfologiji srijemskoj ima dosta starijih oblika, npr. s *pŭni kŏli*. Broj germanizama i hungarizama je znatan; kaže se *šloser* „bravar“ u Golubincima, gdje je riječi bilježio pokojni Ilija Žarković, isto kao u Slavoniji, u Bačkoj i u mnogim drugim krajevima, kaže se *čorda* „stado“, također kao u brojnim predjelima. Svakako su govori Hrvata u Srijemu mnogo izmijenjeni u novije doba, a tako je i u Banatu i u Bačkoj među Hrvatima što govore ekavski. U Banatu osjetan je broj Hrvata u Starčevu, gdje je Ivan Brabec ipak zabilježio nešto njihovih šćakavizama, drugim riječima, nije do prije nekoliko desetljeća u potpunosti usvojen govor većinskoga stanovništva. Manji broj Hrvata koji su ekavci novoštokavci nalazimo još ponegdje u Banatu.

U Boki, Neuzini i Konaku bilježene su i u posljednje doba pojedine kajkavske osobine. Tamo je kajkavizme (zatvoreno *e* od jata i poluglasova; u Boki je zatvoreno *e* od jata diftongirano u *ie*, čuvanje *-l* u primjerima kao *bil* „bio“, primjer *tŭliko*) zapisivao Ivan Brabec prije nekoliko desetljeća, nedavno i Marija Vučković. Brabec je registrirao većinom staro mjesto akcenta i čuvanje akuta dugouzlazne intonacije, također očekivane šćakavizme, pa i primjere tipa *dojde*. Marija Vučković je registrirala iskaze kao *On je imao*, *imal je dva sina*, dakle najprije novoštokavski *imao*, zatim kajkavski *imal*. Zapravo bi pravo turopoljski bilo *imel*, a sigurno je tako bilo i u Boki. Inače te kajkavce u Vojvodini karakterizira metataksa (prijelaz dugosilaznog akcenta na prethodni slog gdje se realizira kratkosilazni akcent) kao i one u Keči u Rumunjskoj, kao i govore na turopoljsko-posavskom području (*posěkel > pŏsekel*). Marija Vučković donijela je i niz zanimljivih sociolingvističkih uvida, no zasad nam nedostaju mnogi dijalektološki podatci.

Naznaka o budućnosti hrvatskih govora u Vojvodini

Idiom današnjih ikavaca novoštokavaca u Bačkoj formiran je u Hercegovini, odakle je u seobama preko sjeverne Dalmacije i Like stigao u Bačku. Glavnina Bunjevaca stigla je u Bačku u XVII. stoljeću, većinom 1687. To područje u znatnu je

broju napustila srpska populacija potkraj XVI. stoljeća. U Makarskom primorju bili su govori tipa *šćap, bija*, oko Ljubuškoga *štap, bija*, oko Mostara *štap, bio*, sjevernije od Mostara *šćap, bio*. Bunjevci su tipa *štap, bio*, dakle iz zapadne Hercegovine nedaleko od Mostara. Sjeverni su susjedi imali *šćap*, pa odatle možda poneki današnji bunjevački šćakavizam, južni susjedi imali su *bija*, pa otud možda oni primjeri tipa *dužijanca*. Posebno je pitanje njihova sociolingvističkoga položaja u prošlosti i danas. O toj prošlosti danas se već mnogo zna, a nova situacija nastala potkraj XX. i na početku XXI. stoljeća puna je teškoća, izazova i nade. Svakako bi bilo racionalno da se među Bunjercima koji su Hrvati i među onima koji to nisu nađe prihvatljivo rješenje, a ono mnogo ovisi i o odnosima Hrvata i Srba općenito, Hrvatske i Srbije. U Mađarskoj situacija je za Bunjevce hrvatske nacionalnosti u nekom smislu sigurno bolja nego u Srbiji. Tamo se Bunjevci ne drže nacijom, kako je to Mađarska akademija znanosti i umjetnosti ne jednom nedvojbeno zaključila.

Literatura govori o doseljavanju Šokaca u Bačku iz Slavonije i iz Bosne (područje Usore i Soli), ali šokački idiomi pokazuju da je prevladala populacija slavonskoga tipa i njihovi govori. Šokački idiomi također se sve slabije čuvaju, kao i bunjevački, ali se počinju planski proučavati. I među Bunjercima trebalo bi prići obradbi govora, jednoga po jednoga, ili barem snimanju tamo gdje se još u dobroj mjeri čuvaju. Šokci nemaju velikih problema s nacionalnim izjašnjavanjem kao što ih imaju Bunjevci, iako su govori jednima i drugima sasvim nesumnjivo hrvatske fizionomije.

Hrvati u Srijemu imali su uglavnom govore slavonskoga tipa, ali su ih u novije vrijeme napustili primajući idiome susjednih Srba. Slično je i u Banatu i u Bačkoj gdje danas govore ekavski novoštokavski. U Banatu su Hrvati najbrojniji u Starčevu kamo su doseljeni iz dalekih zapadnih strana. Albanci katoličke vjere doseljeni u XVIII. stoljeću u Hrtkovce i Nikince integrirali su se u hrvatsku naciju.

Kajkavci su došli u Banat uglavnom 1801., nakon što su posjedi zagrebačkoga biskupa i turopoljskoga plemstva ustupljeni austrougarskoj vojnoj upravi. Naselili su niz mjesta sačuvavši do danas tek donekle svoj govor u dva-tri mjesta. Ti govori još nisu dosta proučeni, s time da je nedovoljno jasno je li još moguće pronaći koliko-toliko dobrog govornika kajkavskih idioma u Boki ili u Neuzini.

Zaključiti se može da su hrvatski organski idiomi u Vojvodini u uvjetima suvremenog života izrazito ugroženi. Istodobno je usvajanje hrvatskoga standardnog jezika u Bačkoj veoma poraslo u posljednje doba, s vrlo velikim rezultatima u znanosti i u kulturnom životu uopće.

Literatura:

- Balažev, Marina. 2011a. Opis bereškoga govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 17: 1-18.
- Balažev, Marina. 2011b. O prozodiji staroštokavskoga monoštorackog govora. *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH-a* 3: 157-163.
- Bara, Mario. 2011. Prešućeni karaševski Hrvati. Karaševci u vojvodanskom dijelu Banata. *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH-a* 3: 57-84.

- Bara, Mario, Žigmanov, Tomislav. 2009. *Hrvati u Vojvodini u povijesti i sadašnjosti – osnovne činjenice*. Subotica: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.
- Brabec, Ivan. 1972. Hrvatski govori u Banatu. *Ljetopis JAZU* 76: 257-260.
- Brabec, Ivan. 1982. Kajkavci u dijaspori. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 6: 77-84.
- Buljovčić, Josip. 1996. *Filološki ogledi*. Subotica: NIP „Subotičke novine“.
- Georgijević, Svetozar. 1939. Bački bunjevački govor. *Godišnjak Zadružbine Sare i Vase Stojanovića* VI: 23-32.
- Ivić, Pavle. 1989. Trag promene l na kraju sloga u a u govoru bačkih Bunjevaca. *Zbornik razprav iz slovanskega jezikoslovja. Tinetu Logarju ob sedamdesetletnici*, Ljubljana, 117-121.
- Japunčić, Milan. 1911-1912. Osobine bunjevačkog govora u Lici. *Nastavni vjesnik* XX: 266-273.
- Krpan, Stjepan. 1990. Hrvati u Banatu. *Arhivski vjesnik* 34: 81-85.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lončarić, Mijo. 2006. Kajkavština izvan Hrvatske. *Kaj* XXIX, 3: 31-43.
- Lončarić, Mijo. 2011. Napomene o razvoju govora u Srijemu. *Šokačka rič* 8: 171-188.
- Melvinger, Jasna. 2009. Inojezični leksik u petrovaradinskom govoru. *Šokačka rič* 6: 9-22.
- Melvinger, Jasna. 2011. Kulinarski leksik u petrovaradinskom govoru. *Šokačka rič* 8: 83-95.
- Messner-Sporšić, Ante. 1931. Kolonije hrvatskih plemića u Banatu. *Zbornik za narodni život i običaje* XXVIII, 1: 160-207.
- Nikolić, Berislav M. 1964. Sremski govor. *Srpski dijalektološki zbornik* XIV: 201-412.
- Pavičić, Stjepan. 1962. Seobe i naselja u Lici. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, Knj. 41. Zagreb.
- Peić, Marko, Bačlija, Grgo. 1990. *Rečnik bačkih Bunjevaca*. Novi Sad–Subotica: Matica srpska i NIO „Subotičke novine“.
- Popović, Ivan. 1968. *Govor Gospođinaca u svetlosti bačkih govora kao celine*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- Sekereš, Stjepan. 1980. Govor Hrvata u zapadnoj Bačkoj. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* XXIII-1: 135-205.
- Sekulić, Ante. 1991. *Bački Hrvati*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – JAZU.
- Sekulić, Ante. 1997. *Raspave o jeziku bačkih Hrvata*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Sekulić, Ante. 2005. *Rječnik govora bačkih Hrvata*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Sekulić, Nevenka. 1981. Zbirka dijalekatskih tekstova iz Vojvodine. *Srpski dijalektološki zbornik* XXVII: 107-306.

- Skenderović, Robert. 2010. Podrijetlo Bunjevaca i migracije iz Hercegovine u Podunavlje tijekom XVII. stoljeća – nove interpretacije povijesnih izvora. *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH-a 2*: 33-45.
- Stepanović, Predrag. 1986. *Taxonomic Description of the Dialects of Serbs and Croats in Hungary*. Koln–Budapest.
- Tomljenović, Gr. Bud. 1910-1911. Bunjevački dijalekat zaleđa senjskoga s osobitim obzirom na naglas. *Nastavni vjesnik XIX*: 335-348, 401-419, 483-499, 579-604.
- Uredništvo Godišnjaka za znanstvena istraživanja ZKVH-a. 2011. Drugo mišljenje Mađarske akademije znanosti o inicijativi za priznavanje Bunjevaca kao posebne etničko-nacionalne manjine u Mađarskoj, *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH-a 3*: 275-276.
- Večanski, Ljubiša. 2003. *Boka u Banatu*. Pančevo: Istorijski arhiv i Den satelit.
- Vučković, Marija. 2000. Govor kajkavaca u Boki – sociolingvistički aspekt. *Južnoslovenski filolog LVI*: 1-2, 261-271.
- Vuković, Petar. 2010. Kako skrbiti za hrvatski jezik u Vojvodini. *Godišnjak za znanstvena istraživanja ZKVH-a 2*: 79-103.
- Vulić, Sanja. 2008. Promjene u govoru srijemskih Hrvata u posljednjem stoljeću. *Identitet Srijema u prošlosti i sadašnjosti: zbornik radova*, Nijemci, 183-190.
- Vulić, Sanja. 2009. *Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj*. Subotica: NIU „Hrvatska riječ“.

Summary

Croatian dialects in Vojvodina

The work briefly describes all types of Croatian dialects in Vojvodina: Bunejvac speech that belongs to the Neo-Shtokavian Ikavian dialect, Shokac speech in Bachka that belongs to the Slavonic dialect, Croats from Srijem speech that belongs to the Neo-Shtokavian Ekavian dialect and Kaykavian speech in Banat that belongs to the Turopolje-Posavina dialect. In addition, the genesis of these dialectal types has been described.

Keywords: Bunjevac, dialect, Kaykavian speech, Shokac, Shtokavian